

พรรณพญาน้ำจืดในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกของประเทศไทย
Freshwater Crabs of Peninsula-East Coast Basin of Thailand
พิมพ์พรรณ ลีละวัฒน์กุล และ วชิระ เหล็กนิ่ม
ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทนำ

พื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกประกอบด้วยลุ่มน้ำย่อย 4 ลุ่มน้ำ(รูปที่ 1) ได้แก่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ส่วนที่ 1 (21.1) มีลักษณะเป็นที่ราบแคบมีความกว้างประมาณ 30-50 กิโลเมตร ยาวขนานระหว่างแนวเทือกเขาภูเก็ตและชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดชุมพรและ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 2 (21.2) พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ทางตอนเหนือและตะวันออกของเทือกเขานครศรีธรรมราชในเขตการปกครองของจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดนครศรีธรรมราช พื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 3 (21.3) เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำแคบๆ อยู่ระหว่างลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและลุ่มน้ำแม่น้ำปัตตานีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดยะลา และพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 4 (21.4) มีลักษณะเป็นที่ราบแคบ มีความกว้างประมาณ 50-70 กิโลเมตร ยาวขนานระหว่างแนวเทือกเขาบูโดจรดแนวเทือกเขาสันกาลาศีรีและชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส

พื้นที่ลุ่มน้ำแม่น้ำปัตตานี (รูปที่ 1) มีลักษณะเป็นที่ราบแคบๆกว้างประมาณ 50-180 กิโลเมตร เป็นแนว ยาวขนานระหว่างแนวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เทือกเขาสันกาลาศีรีและชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ใน เขตการปกครองของจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และบางส่วนของจังหวัดสงขลา พื้นที่ต้นน้ำลำธารในบริเวณดังกล่าวยังมีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ธรรมชาติและได้รับการอนุรักษ์ไว้ในระดับหนึ่งแต่ยังมีพื้นที่ต้นน้ำอีกบาง ส่วนถูกแผ้วถางบุกรุกเพื่อทำสวนยางพารา ปกติแล้วในแต่ละปีพื้นที่บริเวณนี้ได้รับน้ำฝนเป็นปริมาณมาก

การศึกษาวิจัยพญาน้ำจืดในภาคใต้ที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการสำรวจในพื้นที่ที่เป็นจุดสำรวจบริเวณที่ผู้วิจัย สนใจเท่านั้นยังไม่เคยมีการศึกษาทั้งลุ่มน้ำมาก่อนทำให้ไม่สามารถเห็นความต่อเนื่องของการกระจายและการบ่ง บอกว่าเป็นสปีชีส์ประจำถิ่น การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเน้นการศึกษาโดยอาศัยพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นขอบเขต สำหรับลุ่มน้ำ ภาคใต้ฝั่งตะวันออกและลุ่มน้ำแม่น้ำปัตตานี ที่ผ่านมามีการศึกษาตัวอย่างและตั้งชื่อสปีชีส์ใหม่ของพญาน้ำจืดพอสรูปได้ ดังนี้ Lanchester (1901) และ Lanchester (1906) ตั้งชื่อและจัดทำคำบรรยายพญาน้ำจืด 2 สปีชีส์ เป็นครั้งแรกได้แก่ *Siamthelphusa improvisa* (Lanchester, 1901) คาดว่าน่าจะเก็บจากตอนเหนือของสหพันธรัฐมาเลเซียหรือแถบ จังหวัดสงขลา และ *Sayamia sexpunctatum* (Lanchester, 1906) เก็บตัวอย่างจากลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกของ ประเทศไทยแถบอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี Kemp (1923) ได้ศึกษาพญาน้ำจืดที่เก็บรวบรวมโดย Dr. M. Smith จากประเทศไทยและเวียดนาม จำนวน 14 สปีชีส์ ในจำนวนนี้เป็นปูสปีชีส์ใหม่ที่เก็บจากลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ของประเทศไทย 2 สปีชีส์ ได้แก่ *Salangathelphusa anophrys* (Kemp, 1923) และ *Phricotelphusa aedes* Kemp, 1923 Ng (1986) ได้รายงานพญาน้ำจืดสปีชีส์ใหม่ จากลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกได้แก่ *Stoliczia ekavibhathai* Ng & Naiyanetr, 1986 และอีกสปีชีส์ จากน้ำตกโตนนาช้างจังหวัดสงขลาได้แก่ *Stoliczia panhai* Ng & Naiyanetr, 1986 Ng (1997) รายงานพญาน้ำจืดสปีชีส์ ใหม่จากพุดังแดง ในลุ่มน้ำแม่น้ำโกลก จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของลุ่ม น้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ได้แก่ *Heterothelphusa fatum* Ng, 1997 Yeo et al. (1999) ได้รายงานพญาน้ำจืดสปีชีส์ ใหม่ในสกุล *Demanietta* จากภาคใต้รวมทั้งลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกได้แก่ *D. nakhonsi* Yeo, Naiyanetr & Ng, 1999 และ *D. khirkhan* Yeo, Naiyanetr & Ng, 1999

Ng (1988) ศึกษาพญาน้ำจืดในคาบสมุทรมลายูและรายงานพญาน้ำจืดในภาคใต้ของประเทศไทย 8 สปีชีส์ ได้แก่ *Terrapotamon abbotti* (Rathbun, 1898), *Stoliczia panhai* Ng & Naiyanetr, 1986, *Stoliczia ekavibhathai*

Ng & Naiyanetr, 1986; *Sayamia sexpunctatum* (Lanchester, 1906); *Salangathelphusa brevicarinata* (Hilgendorf, 1882); *Siamthelphusa improvisa* (Lanchester, 1901); *Varuna litterata* (Fabricius, 1798) และ *Geosesarma malayanum* Ng & Lim, 1986 ต่อมา Naiyanetr (1998) ได้จัดทำบัญชีรายชื่อพรรณปู กุ้ง กั้ง ในประเทศไทยโดยมีปูน้ำจืด 18 สปีชีส์ที่มีการแพร่กระจายในภาคใต้ ในจำนวนนี้มีปู 6 สปีชีส์ที่มีการกระจายในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ได้แก่ *Siamthelphusa improvisa* (Lanchester, 1901); *Esanthelphusa phetchaburi* (Ng & Naiyanetr, 1993); *Sayamia bangkokensis* (Naiyanetr, 1982); *Sayamia sexpunctatum* (Lanchester, 1906); *Demanietta smalleyi* (Bott, 1966) และ *Stoliczia ekavibhathai* Ng & Naiyanetr, 1986

วัตถุประสงค์

- 1) จัดทำบัญชีรายชื่อพรรณปูน้ำจืดในลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออกและแม่น้ำปัตตานี พร้อมข้อมูลการแพร่กระจาย
- 2) จัดเก็บรวบรวมตัวอย่างพรรณปูน้ำจืดไว้ในพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้หน่วยวัสดุอุเทศของพิพิธภัณฑ์สถานธรรมชาติวิทยา มีตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของพรรณสัตว์ชาติภาคใต้ที่สมบูรณ์ที่สุด และเตรียมจัดทำฐานข้อมูลพรรณสัตว์ชาติของภาคใต้
- 3) เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์รูปแบบการกระจายของพรรณปูน้ำจืด ในทุกลุ่มน้ำของภาคใต้